

TESEV İYİ YÖNETİŞİM PROGRAMI

Yeni Anayasada Yerel ve Bölgesel Yönetim için Öneriler

TESEV
İYİ YÖNETİŞİM
PROGRAMI

Yeni Anayasada Yerel ve Bölgesel Yönetim için Öneriler

Prof. Dr. Oktay Uygun

TESEV
YAYINLARI

Yeni Anayasada Yerel ve Bölgesel Yönetim için Öneriler

**Türkiye Ekonomik ve
Sosyal Etüdler Vakfı
İyi Yönetişim Programı**

Bankalar Cad. Minerva Han
No: 2 Kat: 3
Karaköy 34420, İstanbul
Tel: +90 212 292 89 03 PBX
Fax: +90 212 292 90 46
info@teseiv.org.tr
www.teseiv.org.tr

Yazar:
Prof. Dr. Oktay Uygun

Yayıma Hazırlayan:
Fikret Toksöz (TESEV)

Yapım: Myra
Yayın Kimliği Tasarımı: Rauf Kösemen
Uygulama: Gülderen Rençber Erbaş
Koordinasyon: Sibel Doğan
Üretim Koordinasyon: Nergis Korkmaz

Basım Yeri: İmak Ofset Basım Yayın San. ve Tic. Ltd. Şti.
Atatürk Cad. Göl Sok. No : 1 Yenibosna
Bahçelievler/İSTANBUL-TÜRKİYE
Tel: 0212 656 49 97
Baskı Adedi: 1.000

TESEV YAYINLARI

ISBN 978-605-5332-16-7

Copyright © Nisan 2012

Tüm hakları saklıdır. Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı'nın (TESEV) izni olmadan bu yayının hiçbir kısmı elektronik ya da mekanik yollarla (fotokopi, kayıtların ya da bilgilerin arşivlenmesi, vs.) çoğaltılamaz.

Bu yayında belirtilen görüşlerin tümü yazarlara aittir ve TESEV'in kurumsal görüşleri ile kısmen ya da tamamen örtüşmeyebilir.

Bu proje Avrupa Birliği
tarafından finanse edilmektedir

Bu yayın AB tarafından fonlanan "Sivil Toplum Kuruluşları için Teknik Destek Projesi" TACSO'nun desteği ile üretilmiştir. Bu yayının içeriği sadece TESEV sorumluluğundadır ve hiçbir şekilde TACSO ve Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmamaktadır. Ayrıca TESEV bu yayının hazırlanmasındaki katkılarından ötürü Açık Toplum Vakfı, Friedrich Ebert Vakfı ve TESEV Yüksek Danışma Kurulu'na teşekkür eder.

İçindekiler

ÖNSÖZ, 5

ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ, 8

GİRİŞ, 9

YEREL YÖNETİM VE DEMOKRASİ, 10

GÖZETİLMESİ GEREKEN ESASLAR, 11

YERİNDEN YÖNETİM BİRİMLERİ İÇİN ÖLÇEK, 12

YERİNDEN YÖNETİM İLKESİ, 14

TEMEL ESASLAR, 16

YETKİ VE SORUMLULUKLAR, 17

ÖZERKLİK VE GÖZETİM YETKİSİ, 18

ÖNERİLEN YÖNETİM MODELİ, 19

A. Bölge Yönetimi, 19

B. İl Yönetimi, 20

C. İlçe Yönetimi, 20

D. Belediye, Köy ve Mahalle Yönetimleri, 21

E. Yerinden Yönetim Birlikleri, 21

F. Yerinden Yönetim Birimleri Arasındaki İlişkiler, 22

MERKEZİYETÇİLİĞİN AZALTILMASI VE DEMOKRATİKLEŞME İLE İLGİLİ

DİĞER DÜZENLEMELER, 23

A. Anadilin Eğitimde ve Kamu Hizmetlerinde Kullanımı, 23

B. Yurttaşlık Hakkı, 23

EK I, 25

I. Anayasal Düzenlemeler, 25

II. Yönetim Birimlerinin Yetkisi ile ilgili Yasal Düzenlemeler, 27

EK II, 28

Bölgesel Birimler, 28

Teşekkür

Yeni Anayasa yapım sürecinde, yerleşme ve bölgesel yönetime ilişkin bir değerlendirme ile anayasada yer alması öngörülen somut önerileri içeren bu raporun ortaya çıkmasına katkıda bulunan danışma kurulu üyelerimize müteşekkiz. Çalışmanın başarıyla sonuçlanmasına büyük katkıda bulunan ve raporu kaleme alan kurul raportörü Prof. Dr. Sayın Oktay Uygun'un özenli emeği her türlü övgünün üstündedir. Ayrıca, kurul çalışmalarını düzenleyen ve kurulun istediği araştırmaları yapan Proje Asistanı Emre Dönmez'e de teşekkürü borç biliriz. Bu çalışmanın yeni anayasa yapma sürecine katkıda bulunması dileğiyle...

Önsöz

Fikret Toksöz, TESEV İyi Yönetişim Programı Direktörü

Türkiye uzun süredir yeni anayasa yapmayı tartışıyor. Tartışmaların büyük bir bölümü insan haklarının geliştirilmesi, demokrasinin ve hukuk devletinin güçlendirilmesi konularına odaklanıyor. Bu tartışmalarda, insan haklarının somutlaştırılmasında, hukuk devletinin güçlendirilmesinde devlet mekanizmasının yürütme ayağı göz ardı ediliyor. Yürütme erkinin en önemli aracı olan kamu yönetiminin yapısı, görev ve sorumlulukları konuları nerdeyse hiç gündeme getirilmiyor.

Bir süredir Kürt Hareketinin ortaya attığı özerk yönetim talebi de olmasa, kimse insan haklarına dayalı, demokratik bir hukuk devletinin hayata geçirilmesi için kamu yönetiminin nasıl yapılanması gerektiği konusunun tartışılmasını gündeme getirmeye niyetli gözüküyor.. Ancak Kürtlerin özerklik talepleri, kamu yönetiminin bütününün yeniden yapılandırılması tartışmasını bölgesel yönetim odağına çekmesi tehlikesini de beraberinde getiriyor. Konunun bölgesel özerklik söylemi ile gündeme gelmesinin bir başka sakıncası da, bu alanın rasyonel bir tartışma yerine ideolojik spekülasyonlar içinde yozlaştırılması olasılığıdır.

Oysa kamu yönetiminin yeniden yapılandırılması ile bu bağlamda yerelleşme, son yıllarda en çok tartışılan konuların başında gelmektedir. Kamu yönetiminin yeniden yapılandırılması ve yerelleşme; siyasi, idari ve hukuki gerekliliklerin ötesinde, pek çok açıdan bir zorunluluk olarak kendisini ortaya koymaktadır. Bu zorunlulukları başlıca iki ana başlık altında kategorize edebiliriz:

İÇ DİNAMİKLER VE DIŞ DİNAMİKLER

İç Dinamikler

Türkiye, son yıllarda gittikçe hızı artan ve içeriği karmaşıklaşan bir değişim içindedir. Bu durum devletin yapılanmasını da derinden etkilemektedir. Bu faktörleri kısaca şu başlıklar altında toplayabiliriz.

a. Ekonomik Yapıdaki Değişim:

Bu değişimi anlamak için Gayri Safi Yurtiçi Hasılayı oluşturan sektörlerin ekonomideki ağırlıklarının son yıllarda nasıl bir seyir izlediğine göz atmak yeterlidir. DPT'nin 2010 yılında hazırladığı GSMH raporuna göre 2005 yılı ile 2010 yılları arasında Tarım Sektörünün GSMH içindeki payı %7 den %5,9 a düşmüştür, buna karşılık sanayi ve hizmetler sektöründe artışlar olmuştur. Tarım dışındaki sektörler kentle sıkı sıkıya ilişkilidir. Yerel yönetimlerin tarım dışı sektörlerin istemlerini karşılayabilecek yetki ve sorumluluklarla donatılması gerektiği açıktır.

b. Hızlı Kentleşme

Türkiye'de 1950'lerde başlayan iç göç, Türkiye'deki kır-kent dengesini bütünüyle değiştirmiştir. Nüfusun yaklaşık %75'i kentlerde oturmaktadır. Kentleşme giderek daha hızlı olmaktadır. Örneğin 2004 yılında kentsel nüfus Türkiye'nin % 60,3'ü iken, bu oran günümüzde yukarıda değinildiği gibi %75'e ulaşmıştır. Kentlerde yaşayan insanların gereksinimlerinin karşılanması merkezi hükümetin desantralizasyonunu ve yerelleşmeyi zorunlu kılmaktadır. Mevcut anayasa ile köklü bir yerelleşme gerçekleştirilmesi mümkün değildir.

c. Bölgelerarası Eşitsizlik

Türkiye’de bölgelerarası ekonomik, sosyal ve kültürel alanlardaki farklılıkların giderilmesi Cumhuriyet’in kuruluşundan bu yana tüm hükümetlerin başlıca gündem maddelerinden birisi olmuştur. Ancak bütün çabalara karşın, bölgeler arasındaki eşitsizlik giderilememiş ve batı ile doğu arasındaki fark giderek büyümüştür. Türkiye son 50 yıldır bölgesel plan ve bölgesel kalkınmadan söz etmektedir. Fakat Türkiye’deki yönetim sistemi merkezîyetçi anlayış içinde bölgesel eşitsizliğe çözüm bulamamaktadır. Dolayısıyla kalkınma ve yoksullukla mücadele gibi konuların yerel yönetimlere devri zorunlu hale gelmiştir.

d. Merkezi Yönetimin Hantal Yapısı

Türkiye’de merkezi yönetim anlayışı içerisinde en küçük yerel sorunları bile Ankara’daki bürokrasi eliyle çözmeye geleneği yakın zamanlara kadar bir ölçüde işlevini yerine getirebiliyordu. Hızlı nüfus artışı, kentleşme ve eğitim seviyesinin yükselmesi gibi nedenlerle merkezi idarenin yönetme yeteneği büyük ölçüde azalmış ve etkisini kaybetmiştir. Bu durum parlamentoyu da etkilemiştir. Halkın taleplerini karşılamada yetersiz ve etkisiz kalan milletvekilleri büyük ölçüde prestij kaybına uğramıştır. Halkın güvendiği kurumları saptamak için yapılan araştırmalarda milletvekillerine güven en alt düzeydeyken, belediye başkanlarına güven daha yüksektir. Hakkâri ve Çankırı’nın bir köyüne su götürülmesi, okul yapılması gibi yerel etkinlikler için bile Ankara’da program yapılması ve ödenek ayrılması işleri geciktirmiş ve halkın milletvekillerine olan güvenini sarsmıştır. Bu patronaj ilişkileri 1980’lere kadar politikacıların lehine işleyen bir durum iken günümüzde tam anlamıyla tersine bir yönelimin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Merkezi hükümet yetki genişliği ve yetki devri gibi yöntemleri de kullanmadığı için merkezi yönetimin taşra teşkilatları halkın taleplerini resmi yazışmalarla Ankara’ya havale eden bir konuma düşmüştür. Sonuç olarak merkezi yönetimin yerel sorunları çözmedeki bu hantal ve etkisiz tutumu yerelleşmeyi zorunlu kılmıştır.

e. Artan Demokrasi Talebi ve Sivil Toplumun Güçlenmesi

Türkiye 1980 darbesinin ardından sivil hak ve özgürlüklerin kısıtlandığı bir dönem yaşamıştır. Bunda 1981 Anayasası’nın hak ve özgürlükleri kısıtlayan içeriğinin büyük etkisi olmuştur. 1990’lara geldiğimizde ise artan kitle iletişim araçları ve olanakları Türkiye’de demokrasi ve insan haklarını halkın gündemine taşımayı sağlamıştır. Demokrasi ve insan hakları fikrinin yaygınlaşması sivil toplumun güçlenmesine yardımcı olmuştur. Mesleki kuruluşlar yanında Türkiye’nin her yerinde yerel sorunlarla uğraşan dernekler, vakıflar kurulmaya başlanmıştır. Halkın artan demokrasi ve insan hakları talepleri ve bununla birlikte AB’ye giriş süreci içinde karar verme mekanizmasında sivil toplumun rol alması gerekliliği, merkezîyetçi yönetim yapısından daha demokratik olan yerinden yönetime geçişi gerekli kılan nedenlerden biridir.

Dış Dinamikler

Bir ülkedeki ekonomi, sosyal ve kültürel yapı, siyasetin şekillenmesi ve bu olguların bir yansıması olarak yönetim, günümüzde yalnızca o ülkenin kendi dinamiklerinden değil, dış dünyadaki gelişmelerden de büyük ölçüde etkilenmektedir. Türkiye bağlamında bu dış dinamikleri iki başlık altında özetleyebiliriz:

a. Küreselleşme

Küreselleşmenin dünya ölçeğinde daha büyük ölçüde hissedilmeye başlanması 1980’lerden sonra ortaya çıkmıştır. Önceleri küreselleşme, ekonominin neoliberal formlara göre şekillenmesi olarak algılanmıştır ancak daha sonra küreselleşmenin diğer boyutlarının da en az ekonomik küreselleşme kadar ülkeleri etkilediği genel kabul görmektedir. Fikirler, insan hakları, demokrasi, kültür, yoksulluk ve çevre gibi konularda küreselleşme her geçen gün kendisini daha çok belli etmektedir. Bu küreselleşme sürecinde kentler de küreselleşmeye başlamıştır. Tüm bu etkiler altında bir ülkedeki siyasi yapı ve yönetim mekanizması yeniden şekillendirilirken, küreselleşmeyi de hesaba katmak zorundadır.

Küreselleşme bir yandan ulusal devleti etkisizleştirirken, öte yandan yereli ve bölgesel öne çıkarmaktadır. Bu durum dünyanın her tarafında yerelleşmeyi hızlandırmaktadır.

b. Avrupa Birliği

AB, 1990 ve sonrasında hızlanan Avrupa Birliği bütünleşmesi sürecinde özellikle yerel yönetimlere özel bir önem atfetmiştir. 1992 yılında yapılan ve AB açısından temel teşkil eden aynı zamanda Euro bölgesinin de oluşturulduğu Maastricht Anlaşması ile yerellik ve orantılılık ilkeleri kabul edilmiştir. Günümüzde AB düzenlemelerine bakıldığı zaman müktesebatın üçte ikisinin yerel yönetimlerle ilgili olduğu görülmektedir.

Türkiye'nin AB'ye resmen adaylığının açıklanmasından bu yana (1999) ülkemiz AB kriterlerine uymak için pek çok adım atmış bulunmaktadır. Ancak Türkiye

yerelleşme ve bölgesel yönetim açısından AB'nin öngördüğü kriterleri tam karşılayamamaktadır. Özellikle AB müktesebatı içinde sayılan AB Konseyi Yerel Yönetimler Özerklik Şartı ve AB Bölgeler Komitesi kararları açısından Türkiye'nin daha köklü adımlar atması gerekmektedir. Mevcut anayasa kapsamlı bir yerelleşmeye izin vermemektedir.

SONUÇ

Türkiye'nin yeni anayasa hazırlama sürecinde, yerelleşme ve bölgesel yönetime ilişkin çalışmalar yapması ve öneriler geliştirmesi yalnızca Kürt sorununa çözüm üretme amacına bağlanamaz. Kürt sorunu olmasa bile Türkiye'nin yukarıda kısaca açıklanan iç ve dış dinamikler karşısında daha demokratik bir toplum yaratmak için yerelleşme olgusundan yararlanması gerekmektedir.

Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışma, TESEV İyi Yönetişim Programı bünyesinde oluşturulan bir danışma kurulu tarafından hazırlanmıştır. Danışma kurulu toplantılarında “yerindenlik” kavramı, siyasi partilerin 2011 yılı seçim bildirgeleri, farklı ülkelerin anayasaları, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı, Bölgesel ve Azınlık Dilleri Avrupa Sosyal Şartı, AB İlerleme Raporları ve KONDA'nın hazırladığı 2010 yılı “Kürt Meselesi Algı ve Beklentileri Araştırması” tartışmaya açıldı. Bu tartışmalar ışığında, Türkiye'nin sosyal, siyasal ve iktisadi talep ve ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir anayasada, yerel yönetimlere ilişkin olarak önerilecek anayasa maddelerinin tüm siyasi partilerin üzerinde uzlaşabileceği esaslar olması görüşü benimsendi.

Bu perspektif doğrultusunda önerilen anayasal esasların yanında, bir bölgesel ve yerel yönetim modelinin de önerilmesi gerektiği düşünüldü. Bunu yaparken de, kamusal harcamaları önemli oranda artırabilecek yeni kurumların oluşturulmasını önermek yerine, mevcut yapıların talep ve ihtiyaçlara uygun olarak dönüştürülmesinin daha doğru olacağı düşünüldü.

Danışma kurulu tarafından hazırlanan anayasa önerisinin gerek yurtiçindeki, gerek yurtdışındaki paydaşların da eleştiri, görüş ve önerilerinin de göz önüne alınarak şekillenmesinin daha doğru olacağı düşünüldü. Bu sebeple Ankara, Brüksel ve Diyarbakır'da toplantılar ve görüşmeler düzenlendi; bu toplantılarda ve görüşmelerde sunulan katkılar çalışmanın olgunlaşmasına yardımcı oldu.

Danışma Kurulu Üyeleri

Alpay Filiztekin

Büşra Ersanlı¹

Çağlar Keyder

Korel Göymen

Mesut Yeğen

Oktay Uygun

Sema Erder

Zekeriya Şarbak

1 Danışma kurulu üyesi Prof. Dr. Büşra Ersanlı, KCK adı altında yürütülen operasyonda 28 Ekim tarihinde gözaltına alındı ve daha sonra mahkeme kararı ile tutuklandı. TESEV, KCK operasyonları üzerine “KCK Operasyonu Saydamlaştırılmalı” isimli bir basın bülteni yayımlayarak, KCK Operasyonu kapsamında yapılan tutuklamaların nedenlerinin gizli tutulmasını eleştirdi ve bunların kamuoyu ile paylaşılması gerektiğini dile getirdi.

Giriş

Türkiye’de kamu yönetiminin yapısı merkeziyetçilik ilkesine dayanır. Merkezi yönetim kamusal yetki ve sorumlulukların büyük kısmını üstlendiği gibi, yerinden yönetim birimleri üzerinde de güçlü vesayet yetkisine sahiptir. Bu merkeziyetçi yapının kökleri devletin kuruluş yıllarına uzanır. 1921 tarihli ilk anayasada kamusal yetkilerin ağırlıklı olarak yerel yönetimler tarafından kullanılacağı belirtilmiş olsa da, uygulamada merkezi yönetim hemen her alanda belirleyici oldu. Anayasa metni ile uygulama arasındaki bu çelişki üç yıl sonra kabul edilen yeni anayasa ile giderildi: 1924 Anayasası’nda hem merkeziyetçi bir devlet yapısı, hem de homojen bir toplum yaratma hedefi açıkça benimsendi.

Devletin kuruluş yıllarında izlenen katı merkeziyetçiliğin ve türdeş toplum yaratma çabalarının bazı sakıncaları zamanla kendini göstermeye başladığında, yönetici seçkinler merkezin yetkilerinin azaltılmasına yol açabilecek her türlü girişimi ülkenin bölünmesine veya devletin kurucu ideolojisinin aşınmasına yol açacağı endişesiyle ret etti. 1961 ve 1982 Anayasaları döneminde çıkartılan Siyasi Partiler Kanunu’nda partilerin federalizmi, bölgesel özerkliği veya farklı dil ve kültürlerin korunmasını savunması parti kapatma nedeni sayıldı. Merkeziyetçiliğin azaltılmasına yönelik en ılımlı reformlar bile devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü ilkesinin ihlali olarak değerlendirildi.

Devletin kuruluş sürecinde güçlü ve merkeziyetçi bir iktidara ihtiyaç duyulmakla birlikte, günümüzde ülke bütünlüğünün korunması ve rejimin demokrasi ve insan haklarına ilişkin evrensel standartları karşılayabilmesi için yetkilerin ağırlıklı olarak yerinden

yönetim birimlerine aktarılması zorunlu hale gelmiştir. Artık katı merkeziyetçi politikalar yurttaşlarımız arasındaki dayanışmayı, birlik ve bütünlük duygusunu geliştirmemekte, tersine, çoğu kez farklı kültürel kimlikler üzerinden ayrışmaya vesile olmaktadır. Genel bir gözlem olarak merkeziyetçi yapının başlıca şu alanlarda ciddi sıkıntılara yol açtığı söylenebilir: 1) Halkın yönetime katılım imkânları kısıtlanmakta, 2) kamu hizmetlerinin etkin ve verimli bir şekilde sunulması zorlaşmakta, 3) kamu kurumlarının demokratik hesap verebilirliği zayıflamakta, 4) çağımızın insan hakları ve demokrasi anlayışıyla uyumlu biçimde ülkedeki farklı dil ve kültürlerin tanınması, korunması ve geliştirilmesi yönünde politikalar oluşturulması güçleşmektedir.

Merkeziyetçi devlet yapısının ve türdeş toplum projesinin yarattığı sorunlar, son yıllarda genellikle “Kürt sorunu” çerçevesinde tartışılıyor. Kürt sorunu bu konuda kritik önem taşımakla birlikte, konuyu devletin çağdaş hukuk ve siyaset ilkeleri çerçevesinde yeniden örgütlenmesi suretiyle sosyal, ekonomik ve kültürel gelişmeye ivme kazandırılması şeklinde bütünsel olarak ele almak daha doğru olacaktır. Bu rapor, kamusal yetkilerin ağırlıklı olarak yerinden yönetim birimlerine aktarıldığı, halkın her düzeydeki yönetim birimlerine katılım ve denetim imkânlarının arttırıldığı, toplumsal barışa katkı sağlayacak, Avrupa Birliği’ne üyelik hedefiyle uyumlu, konuyla ilgili uluslararası sözleşmelerin getirdiği standartları esas alan bir kamu yönetimi reformu önermektedir. Merkeziyetçiliğin azaltılması yoluyla yapılacak bu reform, yalnızca yasal düzenlemelerle gerçekleştirilemez; anayasal ilke ve hükümlerde de bazı değişikliklere gidilmelidir.

Yerel Yönetim ve Demokrasi

Demokratik ülkelerde yerel yönetimlerin iki temel özelliğinin öne çıktığını görüyoruz: Birinci özellik, yerel yönetimlerin yöre halkının kendi kendini yönetmesine imkân veren demokratik, katılımcı ve özerk kamusal birimler olmasıdır. İkinci özellik, bu birimlerin yöre halkının ihtiyaç duyduğu bazı kamusal hizmetleri sağlama sorumluluğunu üstlenmesidir. Ülkemizdeki yerel yönetimler yurttaşın yönetime katılmasına imkân sağlayan demokratik ve özerk birimler olarak değil, adeta merkezi yönetime hizmet eden teknik-idari birimler olarak kabul edilmektedir. Yerel düzeyde demokratik karar alma mekanizmalarını tesis edememiş bir ülkenin, ulusal düzeyde istikrarlı bir demokrasiyi kurabilmesi zordur. Bu nedenle, yerel yönetim birimlerinin özerkliğinin güvence altına alınması yalnızca kamu hizmetlerinin etkin ve verimli şekilde yürütülmesi bakımından değil, aynı zamanda

ülkemizde yerleştirmeye çalıştığımız demokratik rejimin güçlenmesi bakımından da son derece önemlidir. Sahip oldukları önem dikkate alınarak yerel yönetim birimleri anayasada düzenlenmeli, idari ve mali özerklikleri güvenceye kavuşturulmalıdır.

Yerel yönetimlerin demokrasi bakımından taşıdığı önem Türkiye'nin de imzaladığı Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nda güçlü biçimde vurgulanmıştır. Şart'ta (m.4/3) kamusal hizmetlerin halka en yakın birimlerce yerine getirilmesi (subsidiarity) ilkesi yer almış ve kamu hizmetleri ile ilgili karar alma süreçlerine yöre halkının etkin katılımının gerekliliği vurgulanmıştır. Kamu hizmetlerinin, gerçek yetkilerle donatılmış, özerkliği bulunan yerel yönetimlerce sunulmasının demokrasiyi güçlendireceği belirtilmiştir.

Gözetilmesi Gereken Esaslar

Merkeziyetçiliğin azaltılmasını hedefleyen bir kamu yönetimi reformunun beklentileri karşılayabilmesi ve günümüz koşullarında hayata geçirilebilmesi için şu hususlara dikkat edilmelidir:

- 1) İdari birimler sosyal, ekonomik ve kültürel gelişmeyi destekleyecek ve yerel talepleri karşılayacak uygun ölçekte kurulmalı, üstlendiği işlevlerle orantılı yetki ve kaynaklarla donatılmalıdır.
- 2) Kamu yönetimi her düzeyde katılımcılık, saydamlık ve demokratik hesap verebilirlik ilkelerine göre örgütlenmelidir.
- 3) Kamu yönetiminin yeniden yapılandırılmasında daha önce var olmayan kurumlar oluşturmak yerine, herkesçe bilinen, tanınan kurumların yeni ihtiyaçlar dikkate alınarak dönüştürülmesine çalışılmalı, geleneksel idari kurumlar ve mekanizmalar işlevsel kılınabildiği ölçüde muhafaza edilmelidir.
- 4) Önerilen değişikliklerde, kamu yönetiminin yapısını daha karmaşık hale getiren ve bürokrasiyi arttıran düzenlemelere mümkün olduğunca yer verilmemelidir.
- 5) Düzenlemeler yeni personel alımı, araç-gereç temini ve bina ihtiyacı gibi nedenlerle büyük maliyet artışına yol açmayacak şekilde tasarlanmalıdır.
- 6) Düzenlemeler toplumsal barışa katkı sağlayacak şekilde tasarlanmalıdır.
- 7) Anayasal hükümler, yasakoyucunun kamu yönetiminin iyileştirilmesine yönelik girişimlerini engellemeyecek şekilde formüle edilmelidir.
- 8) Merkezi ve yerel yönetimlerin karar organlarında kadınlar ve erkeklerin eşit temsil ilkesi gözetilmelidir.

Yerinden Yönetim Birimleri için Ölçek

Yukarıda belirtilen hususlar gözetilerek yapılacak bir reformda ilk tartışılması gereken konu, idari birimlerin örgütlenmesinde elverişli ölçeğin ne olduğudur. Ülkemizde merkezi yönetimin taşra örgütünde ve yerel yönetimlerde en büyük birim ildir. İllerimizin çoğunluğu tarihsel oluşuma dayandığı için, Cumhuriyetin ilk yıllarında kamu hizmetlerinin örgütlenmesi bakımından elverişli bir ölçeğe sahipti ve güçlü yerel kimliklere kaynaklık etmekteydi. Zamanla, nesnel kurallar gözetilmeden, tamamen siyasal düşüncelerle mevcut illerin bölünerek yeni illerin oluşturulmasıyla bu durum değişti. İllerin sayısındaki artışın olumsuz bir sonucu, bu birimlerin çoğunun sosyo- ekonomik kalkınmanın ve kültürel gelişmenin ölçeği olamayacak kadar küçük birimlere dönüşmüş olmasıdır.

Türkiye’de illerin bir kısmı nüfus ve alan olarak giderek küçülürken, İstanbul ve Ankara gibi bazı iller nüfus olarak aşırı yoğunluk kazanmaktadır. Bölgesel dengesizliklerin de bir ifadesi olan bu gelişme, iki açıdan ciddi sorunlar yaratıyor. İlk olarak, nüfus kaybeden ya da nüfusu daha az olan illerde ekonomi, kültür, çevre ve iletişim gibi konularda gelişme planlarının hazırlanması ve kamu hizmetlerinin etkili sunumu zorlaşmakta, daha büyük ölçeklerde hareket edilmesi ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. İkinci olarak, nüfusu büyük ölçüde artan illerde etkili ve demokratik bir yerel yönetim için, görelî olarak, daha küçük birimlerin kurulmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Kamu yönetimi reformunun her iki ihtiyaca cevap verecek şekilde tasarlanması gerekir. Ölçek sorunu, nüfusu azalan iller bakımından, kurulacak bölgesel yönetim birimleriyle aşılabılır. İstanbul gibi aşırı nüfuslu metropoliten kentler için de, yerel demokrasiyi güçlendirecek özel yasal düzenlemeler getirilebilir. Bu

konuda başta Fransa olmak üzere, illerin üzerinde bölgesel yönetimler kuran bazı Avrupa ülkelerinin deneyimleri bizim için önemlidir. Ancak ülkemizde bölge yönetimlerinin kurulmasının ciddi zorlukları bulunduğu da işaret etmek gerekir.

Türkiye’de illerin üzerinde bölgesel yönetimlerin kurulmasında ilk zorluk, bölgelerin hangi ölçütlere göre oluşturulacağı ve sürecin nasıl başlatılacağı hususunda yaşanacaktır. Türkiye, İspanya gibi, yüzyıllara dayanan tarihsel, etnik, dinsel veya ekonomik yönleriyle farklılaşan keskin bölgesel kimliklere sahip bir ülke değildir. Hangi illerin hangi ortak özellikleri nedeniyle bir bölge olarak örgütlenebileceği hususu yoğun tartışmalara neden olacaktır. Bu tartışmanın bir parçası da, bölgeselleşme sürecini kimin başlatacağı konusudur. İspanya Anayasası bölgeselleşme sürecinin hem yerel birimlerin talepleri ile hem de merkezi yönetimin girişimiyle gerçekleştirilebileceği esasını kabul eder. Ülkemiz bakımından ilk yöntem benimsendiğinde, Doğu ve Güneydoğuda, Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı coğrafyada bölgesel birimler oluşturmak güç olmasa da, aynı durum diğer yöreler için geçerli değildir. Türkiye’nin bazı yörelerinde illerin bir bölge olarak birleşme talepleri (uzun bir süre) ortaya çıkmayabilir. Kamu yönetimi reformundan beklenen yararları sağlamayacak böyle bir tabloyla karşılaşmamak için, bölgelerin oluşturulmasını illerden gelen taleplere bağlamak yerine, parlamentonun illerden gelen talepleri de göz önüne alarak bir yasayla ülkenin bütününe kapsayacak şekilde bölgesel birimleri tespit etmesi ve bu birimlerde bölge yönetimlerini kurması daha yararlı olacaktır.

Bölge yönetimlerinin oluşturulması ile ilgili ikinci sorun, mevcut yönetim birimlerine bir yenisini eklemenin yaratacağı maliyet, yol açacağı karmaşıklık ve bürokrasidir. Büyük mali yükümlülük getirmeyen, karar alma süreçlerini geciktirmeyecek etkin bir yönetim birimi hedeflenmelidir. Bir diğer sorun, içinde

bulduğumuz dönemde, bölgesel yönetim kurulması çabalarının siyasi arenadaki mevcut kutuplaşmayı daha da arttırma olasılığıdır. Bölgesel yönetimlerin avantajları ve dezavantajları ile ilgili bütün bu hususlar dikkate alınarak, aşağıda, ilgili kısımda bir model önerilecektir.

Yerinden Yönetim İlkesi

Kamu yönetimi reformunun gerektirdiği değişikliklerin çoğu yasal düzenleme konusudur. Bununla birlikte, anayasanın bazı hükümlerinde değişikliğe gidilmesi de gereklidir. İlk değişiklik, kamu yönetiminin hangi ilkeye göre örgütleneceği konusunda yapılmalı; “merkeziyetçilik” yerine “yerinden yönetim” ilkesi anayasanın temel maddeleri arasında güvence altına alınmalıdır. Bu husus, Fransız Anayasası’nın birinci maddesindeki hükme benzer biçimde, anayasamızın devletin bütünlüğü başlıklı üçüncü maddesinde belirtilebilir. Buna göre anayasamızın ilk üç maddesinin şu şekilde düzenlenmesi uygundur:

Anayasal Düzenleme için Öneri:

Devletin Şekli

MADDE 1 – Türkiye devleti bir cumhuriyettir.

Cumhuriyetin Nitelikleri

MADDE 2 – Yurttaşların ortak varlığı olan Türkiye Cumhuriyeti insan haklarına dayanan, çoğulcu, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir.

Devletin Bütünlüğü

MADDE 3 – Türkiye Cumhuriyeti bir bütündür. Örgütlenmesi yerinden yönetim esasına dayanır.

Önerilen maddelerin ilkinde, Türkiye devletinin bir cumhuriyet olduğu esası belirtilmektedir. Bu esas 1924 Anayasası’ndan bu yana bütün anayasalarımızın ilk maddesidir. Söz konusu geleneği sürdürmek üzere, aynı ilke (bağımsız bir madde olarak) korunmuştur.

Cumhuriyetin nitelikleri, 1961 Anayasası’ndan itibaren benimsenen ve aynı zamanda uygar ulusların da benimsediği evrensel siyasal ilkeler olarak

sıralanmıştır. Önceki anayasalarımızda bulunmayan “çoğulculuk” niteliği ile toplumsal yapıdaki çeşitliliğin devlet yapısındaki yansımaları kastedilmektedir. Toplumsal yapıdaki çeşitlilik ve farklılıkların örgütlenebilmesi, seslerini özgürce duyurabilmesi, demokratik usullerle iktidar yarışına katılabilmesi, birer baskı grubu olarak hükümet politikalarını etkileyebilmesi ancak devletin temel organları, temel ilkeleri ve işleyişiyle bu farklılıkları kabul etmesi sayesinde mümkün olabilir. Çeşitlilik ve farklılık artık olağandışı, zararlı ya da istenmeyen bir özellik değil, ülkemizin kültürel zenginliği olarak görülmelidir. Cumhuriyetin nitelikleri arasında sayılan “çoğulculuk”, bu anlayışın temel bir norm olarak ifadesidir. Bu bağlamda, “demokratik devlet” ilkesi de “çoğulcu-özgürlükçü” demokrasi olarak anlaşılmalıdır.

Devletin bütünlüğü başlıklı 3. maddede, kamu yönetimi reformunun özünü oluşturan yerinden yönetim esasını, temel ilke olarak vurgulanmıştır. Yerinden yönetim birimlerinin örgütlenmesi ile yetki ve sorumlulukları bu ilke çerçevesinde düzenlenecektir.

1982 anayasasında bu üç madde “değiştirilemez” niteliktedir. Devletin dayandığı temel ilkeleri belirten içerikleriyle, söz konusu maddelerin parlamentoda oluşan geçici çoğunluk iradesine karşı korunması gereklidir. Bunun için, başka ülkelerde olduğu gibi, anayasa değişikliğinin 2/3 gibi yüksek nitelikli bir çoğunluğun kabulü şartına bağlanması düşünülebilir. Ancak bu usul ülkemiz bakımından yeterli bir koruma sağlamayacaktır. Ülkemizde uygulanan seçim sisteminin adaletsiz sonuçları nedeniyle, % 30-40 civarında oy alan bir partinin Mecliste 2/3 civarında bir temsil oranına kavuşması mümkündür. Böyle bir

durumda seçmenlerin yarısının iradesini bile temsil etmeyen bir partiye, anayasanın temel ilkelerini değiştirme imkânı tanınmış olacaktır. Bu sakıncayı gidermek üzere, temel ilkelerin düzenlendiği maddeler ile anayasanın diğer maddelerinin değiştirilmesi usulü farklı şartlara bağlanabilir. Temel maddelerin değiştirilmesinde 3/4 gibi daha yüksek bir çoğunluk aranması ve aynı zamanda bu değişikliğin ilk seçimler sonrası oluşacak yeni parlamentoda da aynı çoğunlukla kabul edilmesinin şart koşulması yararlı olacaktır.

Anayasa değişikliklerinin halkoyuna sunulması usulü de bu bağlamda gözden geçirilmelidir. Yürürlükteki

anayasamıza göre, anayasa değişikliklerinin halkoyuna sunulması, Meclisteki oylamanın sonucuna ve cumhurbaşkanının takdirine göre otomatik olarak veya Cumhurbaşkanının isteği üzerine gerçekleşmektedir. Bu düzenleme, değişikliğe itiraz eden Meclisteki azınlık iradesi bakımından yeterli bir güvence sağlamamaktadır. Bunun yerine, anayasa değişikliklerinin halkoyuna sunulması yetkisinin Meclis üye tam sayısının ¼'ünün kararına bağlanması daha yararlıdır. Bu yöntem, anayasa değişikliği prosedüründe müzakere ve mutabakat arayışının güçlenmesine katkı sağlayabilir.

Temel Esaslar

Kamu yönetimi reformu ile yürürlükteki anayasada yer almayan bazı ilke ve kuralların anayasal güvenceye kavuşturulması gerekir. Bu bağlamda anayasada düzenlenmesi yararlı olan konular şunlardır:

Kamusal yetki ve sorumlulukların büyük çoğunluğunu üstlenecekleri dikkate alındığında, yerinden yönetim birimlerinin devlet örgütü içindeki bu öneminin güçlü bir şekilde vurgulanması gerekir. Bu amaçla, yerinden yönetim birimlerinin adları bölge yönetimi, il yönetimi, büyükşehir belediyesi yönetimi, belediye yönetimi, köy ve mahalle yönetimi şeklinde anayasada sayılmalı ve ana organları belirtilmelidir.

Yönetim birimlerinin yetki, görev ve sorumluluklarının belirlenmesinde, kamu hizmetlerini en etkin biçimde sunabilecek halka en yakın yönetim biriminin yetkilendirilmesi esası anayasal bir ilke olarak benimsenmelidir.

Merkezi yönetim ve yerinden yönetim birimlerinin mali kaynakları, anayasa ve kanunlarda gösterilen sorumluluklarıyla orantılı olarak belirlenerek mali özerklik güvence altına alınmalıdır.

Yönetimsel işlemlerde katılımçılık, hesap verebilirlik ve saydamlığın mutlaka gözetilmesi gereken ilkeler olduğu, yapılan işlemlere hak arama özgürlüğünü kısıtlayacak biçimde gizlilik kaydı konulamayacağı belirtilmelidir.

Merkezi yönetimin, planlama ve karar alma süreçleri ile yerel yönetimleri ilgilendiren konularda yerel birimlere danışmak ve ilgililerin/tafların görüşlerini almakla yükümlü olduğu belirtilmelidir.

Yerinden yönetim birimlerinin organlarının oluşturulmasında ve işleyişinde kişilerin değil, meclis ve kurulların iradesinin ön plana çıkması tercih edilmelidir

Kadınlar ve erkeklerin yerinden yönetim birimlerinin karar organlarında eşit temsil ilkesi gözetilmeli, altına inilemeyecek bir temsil oranı anayasa ile güvence altına alınmalıdır.

Yöre halkının tümünü ilgilendiren konularda hem yerinden yönetim birimlerine, hem de belirli bir orandaki yöre seçmenlerine halkoymasına başvurabilme imkânı tanınmalı, bu yetkinin kullanılma usulü ve sınırları yasayla belirlenmelidir.

Kamu hizmetlerinin sunumunda, ihtiyaç duyulan yörelerde, yönetim birimlerinin Türkçeden farklı anadillerde hizmet verebilmesi sağlanmalıdır.

Kamu yönetiminin yargı dışı denetimini sağlamak ve yurttaşların yönetimin işleyişinden doğan şikâyet, istem ve başvurularını incelemek üzere “Kamu Denetçiliği” kurumu oluşturulmalıdır.

Yetki ve Sorumluluklar

Kamusal yetkilerin ağırlıklı olarak yerinden yönetim birimlerine verileceği bir kamu yönetimi modelinde, merkezi yönetimin münhasıran kullanacağı yetkiler ile yerinden yönetim birimleriyle paylaşacağı yetkilerin listesi yasayla belirlenmeli, kalan tüm yetkilerin yerinden yönetim birimlerine ait olduğu esası kabul edilmelidir. Paylaşılan yetkiler bakımından merkezi yönetim konunun ulusal düzeyde önem arz eden hususlarını düzenlemeli, ulusal standartları belirlemeli, ayrıntıların belirlenmesi işini yerinden yönetim birimlerine bırakmalıdır.

Burada belirtilenlerin dışında kalan tüm kamusal yetkiler bölge, il, belediye, köy ve mahalle yönetimleri tarafından kullanılacaktır. Yerinden yönetim birimlerinin, artan sorumluluklarına paralel biçimde, kendi mali kaynaklarını yaratmasına imkân tanımak üzere kanunla belirlenmiş alanlarda vergi koyabileceği ve konulmuş vergilerin oranlarında yasayla belirlenen limitler dahilinde değişiklik yapabileceği esası benimsenmelidir.

Yasal Düzenleme için Öneri:

MADDE (...) Merkezi Yönetim Tarafından Doğrudan Yürütülecek Görev ve Hizmetler:

- 1) Adalet, savunma, güvenlik, istihbarat, dış ilişkiler ve dış politikaya ilişkin görev ve hizmetler.
- 2) Maliye, hazine, dış ticaret, gümrük hizmetleri ile piyasalara ilişkin düzenleme görev ve hizmetleri.
- 3) Diyanetle ilgili görev ve hizmetler.
- 4) Sosyal güvenlikle ilgili görev ve hizmetler.
- 5) Tapu ve kadastro, nüfus ve vatandaşlıkla ilgili görev ve hizmetler.
- 6) Vakıflarla ilgili görev ve hizmetler.
- 7) Ulusal önem arz eden yasayla belirlenmiş diğer görev ve hizmetler.

MADDE (...) Merkezi Yönetim ile Yerinden Yönetim Birimlerinin Ortaklaşa Yürüteceği Görev ve Hizmetler:

- 1) Ulusal düzeyde ekonomik, sosyal ve fizikî plânları hazırlamaya, bölgeler arasındaki gelişmişlik farklılıklarını gidermeye yönelik program ve projelerin uygulanmasını sağlamaya ilişkin görev ve hizmetler.
- 2) Eğitimle ilgili görev ve hizmetler.
- 3) Sağlıkla ilgili görev ve hizmetler.
- 4) Acil durum yönetimi ve sivil savunma ile ilgili görev ve hizmetler.
- 5) Tarihsel ve kültürel miras ile çevrenin korunması ile ilgili görev ve hizmetler.
- 6) Sosyal hizmet ve yardımlara ilişkin görevler.

Özerklik ve Gözetim Yetkisi

Bütün yerinden yönetim birimlerinin idari ve mali özerkliği güçlendirilmelidir. Özerkliğin önemli bir boyutu, merkezi yönetimin vesayet yetkisiyle ilgilidir. Merkezi yönetimin yerinden yönetim birimleri üzerindeki denetim ve gözetim yetkisinin bu birimlerin özerkliğini zedelemeyecek biçimde düzenlenmesi gerekir. Bu amaçla gözetim yetkisi, kural olarak, ilgili işlemin onaya tabi olması şeklinde değil, hukuka uygunluğunun denetlenmesi için yargı organı önüne getirilmesi biçiminde düzenlenmelidir.

Anayasal Düzenleme için Öneri:

MADDE () Yerinden yönetim birimlerinin karar ve işlemleri yayın veya ilan tarihinde yürürlüğe girer. Kanun, yerinden yönetim birimlerinin hangi işlemlerinin valilik ve kaymakamlıklara bildirileceğini belirler. Vali ve kaymakamlar bu işlemlerden yasaya aykırı gördükleri hakkında bir ay içinde rapor hazırlar ve ilgili yönetime iletir. Gerektiğinde işlemin iptali için idare mahkemesinde dava açar.

() Yerinden yönetim birimlerinin anayasadan ve yasalardan kaynaklanan yükümlülüklerini yerine getirmediğinin yargı kararıyla tespiti durumunda, hükümet söz konusu birimlerin organları adına hareket ederek gerekli düzenlemeleri yapar.

Önerilen Yönetim Modeli

Yukarıda, kamu yönetimi reformunda gözetilmesi gereken ilkelerin vurgulandığı kısımda belirtilen esaslar çerçevesinde, yerinden yönetim birimleri farklı şekillerde örgütlenebilir. Burada önerilen modelde, bölgesel yönetimlerin kurulmasını gerekli kılan koşullar ile bu yöndeki girişimlerin yaratacağı riskleri dengeleyen bir yaklaşım izlenmektedir. Gerçekleştirilecek reformunun odağında il yönetimi, büyükşehir belediyesi ve belediye yönetimleri bulunuyor. İller arasında eşgüdümü sağlayacak ve bölgelerin kültürel, sosyal ve ekonomik gelişimini destekleyecek yetkiler ile donatılan bölge yönetimlerinin ulusal ve uluslararası düzeyde bölgenin rekabet gücünü arttırması, bölgesel kaynakları etkin kullanması hedeflenmektedir.

A. BÖLGE YÖNETİMİ

Bölgesel birimlerin oluşturulmasında, her bölgenin üstlendiği sorumlulukları gerçekleştirebilecek yeterli ekonomik potansiyele sahip olmasına dikkat edilmelidir. Bölgeler, istihdamı destekleyecek mali kaynakların yaratılabileceği, uygun ulaşım ve iletişim imkânlarının bulunduğu, en az bir veya daha çok gelişmiş kenti barındıran, kamu hizmetlerinin sunumu bakımından en rasyonel coğrafi alanlar olarak tasarlanmalıdır. Bu alanların var olan bölgesel kimlikler ile mümkün olduğunca örtüşmesi, kültürel farklılıkların kümelenmediği yörelerin bölünmemesi arzu edilir. Ancak bölge oluşumunda kültürel kimlik en önemli nirengi noktası haline getirildiğinde, rekabet gücü olmayan, merkezi yönetimin transferleri ile ayakta durabilen, aralarındaki gelişmişlik farkları çok yüksek bölgelerin ortaya çıkma tehlikesi vardır. Bu sakıncanın ortaya çıkmaması için, bölgeler ciddi araştırmalar ile desteklenen güvenilir verilerden hareketle

tasarlanmalı, illerden gelecek birleşme taleplerinin yanı sıra kalkınma ajanslarının kuruluşu ile ilgili 08.02.2006 tarih ve 5449 sayılı kanunda belirtilen NUTS bölgeleri de dikkate alınmalıdır (bkz: EK II). Bölge yönetimleri kurulduğunda, söz konusu kalkınma ajanslarının bu yönetimlere bağlanması yararlı olacaktır.

Bölgesel yönetimlerin kuruluşu bakımından yasakoyucuyu yetkilendirecek genel bir hüküm anayasada yer almalıdır:

Anayasal Düzenleme için Öneri:

Bölge Yönetimi:

MADDE (...) (1) Bölge yönetimi Bölge Meclisi, Başkan ve Yürütme Kurulundan oluşur.

(2) Bölge yönetiminin kuruluşu, yetki ve sorumlulukları ile tek ilden oluşan bölgelerin durumu kanunla düzenlenir.

(3) Temel ilkeleri yasa ile düzenlenen konularda bölgesel yönetmelik çıkartılabilir. Bölgedeki diğer yerinden yönetim birimlerinin işlem ve kararları bölgesel yönetmeliklere aykırı olamaz.

Yasakoyucu bölge yönetimlerinin kuruluşu bakımından farklı modeller arasında bir tercihte bulunacaktır. Bölge meclisi üyeleri ve başkan doğrudan bölgedeki seçmenler tarafından seçilebileceği gibi, meclisin bölge sınırları içindeki illerin il meclisi üyeleri ile il ve ilçe belediye başkanlarından oluşması ve başkanın da meclis tarafından seçilmesi söz konusu olabilir. Tek ilden oluşacak bölgelerde, yönetim birimlerinin organları ve yetkileri diğer bölgesel birimlerden farklılaşacaktır. Bu tür özel düzenlemeler kanunla ayrıca belirlenmelidir.

B. İL YÖNETİMİ

İl yerel yönetimi, kuruluşu ve yetkileri bakımından kamusal yetkilerin büyük çoğunluğunu üstlenecek bir birim olarak düzenlenmelidir. Bunun için tümüyle yeni bir kurum oluşturmak yerine mevcut il özel idaresinin temel alınması daha sağlıklı bir yoldur. İldeki yerel yönetim örgütü olan il özel idaresinin seçimle gelen bir meclisi bulunması ve azımsanamayacak yetkileri olmasına rağmen, mevcut haliyle idari ve mali özerkliği olan gerçek bir yerel yönetim birimi değildir. Son yıllarda bazı iyileştirmeler gerçekleştirilmiş ancak valinin bu birimin başı ve tüzel kişiliğinin temsilcisi olması konusunda bir değişiklik yapılmamıştır. İl özel idaresinin özerk ve etkin bir yerel yönetim birimine dönüştürülmesi için bu birimin adında, yapısında ve işleyişinde şu değişiklikler yapılmalıdır:

1) İl özel idaresinde adlandırma ile ilgili değişiklikler:

Mevcut İSİM	Önerilen Yeni İSİM
İl Özel İdaresi	İl Yerel Yönetimi
İl Genel Meclisi	İl Meclisi
İl Daimi Encümeni	İl Yürütme Kurulu

2) İl Meclisi:

İl Meclisi üyelerinin seçiminde halen il genel meclisi üyelerinin seçimi için geçerli olan yöntem korunabilir. Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun'un 1. ve 2. maddeleri uyarınca, il genel meclisi üyeleri, her ilçe bir seçim çevresi kabul edilerek onda birlik baraj uygulamalı nispi temsil sistemine göre seçilir. Seçimle gelen üyelerin yanı sıra, il belediye başkanının, tüm ilçe belediye başkanlarının ve nüfusu 5.000'in üzerindeki tüm belde belediye başkanlarının Meclisin doğal üyesi olması bu kurumun faaliyetlerinden beklenen verimi arttıracaktır.

3) Başkan:

Mevcut uygulamada, bir yerel yönetim birimi olan il özel idaresinin başı, merkezi yönetimin ildeki temsilcisi

olan validir. Bu durum yerel özerkliğe aykırıdır. Valinin bu birimin tüzel kişiliğini temsil yetkisine son verilmeli ve il yerel yönetiminin başkanı Meclis tarafından seçilmelidir.

4) İl Yürütme Kurulu:

Şu anda beşi vali tarafından atanan, beşi de Meclis tarafından seçilen ve başkanı vali olan "İl Daimi Encümeni"nin adı "İl Yürütme Kurulu" olarak değiştirilmelidir. Valinin başkanlık görevine son verilmeli, kurul üyeleri "Başkan" tarafından Meclis üyeleri arasından belirlenmelidir.

İllerde merkezi yönetime bağlı kamusal hizmetler yine valinin başkanlığında bakanlıkların il müdürlükleri aracılığıyla yürütülecektir. Valinin bu birimler üzerindeki hiyerarşik yetkisi devam edecektir.

Mevcut yetkilerinin yanı sıra, merkezi yönetimden aktarılacak yeni yetkilerle kamusal faaliyetlerin büyük kısmını gerçekleştirecek İl Yerel Yönetiminin adı ve organları anayasada yer almalı, yetkilerinin kanunla gösterileceği belirtilmelidir. Öneri:

Anayasal Düzenleme için Öneri:

İl Yerel Yönetimi:

MADDE (...) (1) İl Yerel Yönetimi; İl Meclisi, Başkan ve Yürütme Kurulu'ndan oluşur.

(2) İl Meclisinin üyeleri il seçmenleri tarafından seçilir. İl belediye başkanı, tüm ilçelerin belediye başkanları ve nüfusu 5.000'in üzerindeki tüm belde belediye başkanları Meclisin doğal üyesidir. Meclis üyelerinin görev süresi beş yıldır.

(3) Başkan, Meclis tarafından kendi üyeleri arasından seçilir. Yürütme Kurulu üyeleri başkan tarafından belirlenir.

C. İLÇE YÖNETİMİ

Günümüzde iller ölçek olarak çok küçüldüğünden, iletişim ve ulaşım olanakları eskiye oranla çok geliştiğinden, ilçe düzeyinde ayrı bir yerel yönetim birimi kurmak elzem bir ihtiyaç olmaktan çıkmıştır.

İldeki gibi özerk bir ilçe yönetimi hem idari yapıyı daha karmaşık hale getirecek, hem de ilçelerin sayısının fazlalığı nedeniyle büyük bir maliyet artışına neden olacaktır. Bunun yerine il yerel yönetiminin ilçelere kamusal hizmetleri götüreceği biçimde güçlendirilmesi daha doğrudur. İl yerel yönetimi, üstlendiği sorumlulukları, gerek gördüğü yerlerde belediye veya köy yönetimleri aracılığıyla yerine getirebilir. Merkezi yönetimin üstlendiği görev ve sorumluluklar, mevcut durumda olduğu üzere, kaymakamın başkanlığında ilçe şube müdürlükleri aracılığıyla yürütülecektir.

D. BELEDİYE, KÖY VE MAHALLE YÖNETİMLERİ

Belediye, köy ve mahalle yönetimlerinin adları ve organları anayasada belirtilerek özerklikleri güçlendirilmelidir. Son yıllarda yetkileri giderek azaltılmakla birlikte, mahalle yönetimi, kentlerimizde halka en yakın yönetim birimi olduğu için özel olarak desteklenmelidir. Bu raporda belediye meclisi üyelerinin seçiminde “seçim çevresi” olarak önerilmesiyle, yerel demokrasi bakımından önem taşıyan bir birime dönüşecek olan mahallenin yönetimine tüzel kişilik kazandırılmalıdır. Mali özerkliği bulunmayan mahalle yönetimine, merkezi veya yerinden yönetim birimlerinin mahalle düzeyindeki faaliyetleri bakımından danışılma zorunluluğu getirilmelidir.

Bu noktada belediye başkanlığı seçimlerindeki mevcut uygulamanın sorunlu tarafına işaret etmek gerekir: Belediye başkanlığı seçiminde çoğunluk sistemi geçerli olduğundan, % 25-30 civarında bir oyla başkan seçilmek mümkündür. Demokrasiyle bağdaşması zor olan bu durumu gidermek için belediye başkanının seçiminde iki turlu seçim sistemi veya transfer edilebilir oy sistemi uygulanmalıdır. Yerinden yönetim birimlerinin organlarının oluşturulmasında ve işleyişinde kişilerin değil, meclis ve kurulların iradesinin ön plana çıkmasını sağlayacak gerekli yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

Anayasal Düzenleme için Öneri:

Belediye Yönetimi

MADDE (...) (1) Belediye ve büyükşehir belediye yönetimleri Belediye Meclisi, Yürütme Kurulu ve Başkandan oluşur.

(2) Belediye Meclisi üyeleri ve Başkan beş yıl için belediye sınırları içindeki seçmenler tarafından doğrudan seçilir. Meclis üyelerinin seçiminde her mahalle bir seçim çevresidir. Büyükşehir belediye meclisinin oluşumu yasayla düzenlenir.

Köy ve Mahalle Yönetimi

MADDE (...) (1) Köy yönetiminin organları; Köy Meclisi, Yürütme Kurulu ve Muhtardır. Köyde bulunan tüm seçmenler Köy Meclisi üyesidir. Yürütme Kurulu ve Muhtar Köy Meclisi tarafından seçilir.

(2) Mahalle yönetiminin organları; Mahalle Meclisi, Yürütme Kurulu ve Muhtardır.

E. YERİNDEN YÖNETİM BİRLİKLERİ

Anayasamızın 127. maddesi (son fıkra), yerel yönetimlerin belirli kamu hizmetlerinin görülmesi amacıyla kendi aralarında birlik kurabileceklerini belirtmektedir. Bu madde güçlendirilerek korunmalıdır. Yürüteceği kamu hizmetinin niteliğine göre, kamu tüzel kişilerinin de bu birliklere üye olması imkânı sağlanmalıdır. Öneri:

Anayasal Düzenleme için Öneri:

Yerinden Yönetim Birlikleri

MADDE (...) Yerinden yönetim birimleri, kamu hizmetlerinin görülmesi amacıyla kendi aralarında birlik kurabilir. Birliğin kurulduğu bölgedeki kamu tüzel kişileri birliğe üye olabilir. Birliklerin hangi düzeyde kurulacağı, yetki ve sorumlulukları ile gelir kaynakları kanunla düzenlenir.

F. YERİNDEN YÖNETİM BİRİMLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİLER

Bölge, il, belediye, köy ve mahalle yönetimleri arasındaki ilişkiler yasayla düzenlenmelidir. Bugün için yerel yönetim birimlerimiz olan il özel idaresi, belediye ve muhtarlıklar arasındaki ilişkiyi düzenleyen bir mevzuat söz konusu değildir. Bu birimler arasındaki eşgüdüm vali ve kaymakamlar tarafından sağlanmaya çalışılmaktadır. Önerilen reformda yerinden yönetim birimlerinin hem sayısı hem de yetki ve sorumlulukları arttığından, birimler arası ilişkilerin niteliği ve

yoğunluğu değişecektir. Bölge ve il yönetimleri bazı sorumluluklarını belediye, köy veya mahalle yönetimini yetkilendirerek gerçekleştirecektir. Bu durumda sorumlulukların ne ölçüde yerine getirildiğinin gözetim ve denetimi, mali kaynakların dengeli paylaşımı gibi konular büyük önem kazanacaktır. Olası yetki ve kaynak tartışmalarını mümkün olduğunca azaltmak ve kamu yönetiminde etkinliği sağlamak için yerinden yönetim birimleri arasındaki ilişkinin esasları bu birimlerin özerkliğini zedelemeyecek biçimde yasayla düzenlenmelidir.

Merkeziyetçiliğin Azaltılması ve Demokratikleşme ile İlgili Diğer Düzenlemeler

Kamu yönetimi reformunun demokratikleşme ve ülkemizdeki kültürel farklılıkların tanınması sürecine güçlü bir katkı sağlaması bakımından, anayasanın doğrudan kamu yönetimi ile ilgili olmayan bazı hükümlerinde de değişiklik yapılmalıdır. Bu bağlamda öncelikle dikkate alınması gereken hükümler, anayasanın anadilin öğretimine ilişkin 42. maddesi ile vatandaşlığı düzenleyen 66. maddesidir.

A. ANADİLİN EĞİTİMDE VE KAMU HİZMETLERİNDE KULLANIMI

Türkiye’de mevzuat, anadili resmi dilden farklı olan yurttaşlarımızın dil haklarına ilişkin çeşitli yasak ve sınırlamalar getirmiştir. Bu yasakların en ünlüsü, anayasamızın “Türkçeden başka hiçbir dil eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez” hükmünü içeren 42/son maddesidir. Anadilin öğretimini yasaklayan bu maddenin yanı sıra, anadilin kamu hizmetlerinin sunumunda kullanımını sınırlayan başka yasaklar da söz konusudur. İnsan haklarına dayanan demokratik bir devletin, kendi yurttaşlarının anadillerinin ve kültürlerinin korunması ve geliştirilmesinin önüne bu tür yasaklar koyması kabul edilemez. Konuyla ilgili uluslararası sözleşmelerde belirtildiği üzere, devlet ülke bütünlüğünün korunması ile ilgili makul sınırlar çerçevesinde yurttaşlarının dil haklarını güvence altına almalıdır.

Bu konuda ilk yapılması gereken, Türkçeden başka anadillerin öğretilmesini yasaklayan anayasanın 42/son maddesinin yürürlükten kaldırılmasıdır. Eğitim ve öğretimde Türkçeden başka anadillerin kullanımı bir yasayla düzenlenmelidir. Kamu hizmetlerinin sunumunda, özellikle yerel yönetimlerin, yörede

konuşulan Türkçeden farklı anadillerde hizmet verebilmesi sağlanmalıdır. Bu konuda, anayasanın kamu yönetiminin düzenlendiği kısımda, “kamu hizmetlerinin sunumunda resmi dilin dışındaki dillerin kullanımı yasayla düzenlenir” şeklinde bir hüküm konulması yol gösterici olacaktır. Anadilin kamu hizmetlerinin sunumunda ve eğitimde kullanımı, aynı zamanda bir insan hakkı olduğundan, bu konuya ilişkin genel bir hükmün anayasanın kültürel haklar bölümünde yer alması yararlıdır. Öneri:

Anayasal Düzenleme için Öneri:

Anadil Hakkı

MADDE (...) Anadili resmi dilden farklı olan yurttaşların dil hakları yasayla güvence altına alınır.

B. YURTTAŞLIK HAKKI

Anayasamızın vatandaşlık maddesindeki (m.66/1) düzenleme etnik aidiyete vurgu yapan veya öyle yorumlanabilen bir hüküm içeriyor: “Türk devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türktür”. Bu hükümde kimin Türk sayılacağı belirtilmektedir. Yurttaşlık hakkını düzenleyen bir maddede böyle bir belirlemeye gerek bulunmadığı gibi, tanımın etnik referansla yapılması ulusal birliği ve toplumsal dayanışmayı olumsuz yönde etkilemektedir. Bu sorun, anayasanın yurttaşlık ile ilgili maddesine “hak” eksenli yaklaşılarak çözülebilir. Buna göre söz konusu madde, kimin Türk sayılacağını değil, kimin yurttaş olduğu, yurttaşlığın nasıl kazanılacağı veya kaybedileceğini belirtmek üzere yazılmalıdır. Böyle yapıldığında, ülkemizdeki farklı etnik, dinsel ve

kültürel kimliklerin birbirleriyle ve ulusal kimlikle uyum içinde varlığını sürdürmesi kolaylaşacaktır.

Öneri:

Anayasal Düzenleme için Öneri:

Yurttaşlık

MADDE (...) Yurttaş bir babanın veya ananın çocuğu Türkiye Cumhuriyeti yurttaşdır. Yurttaşlığın kazanılacağı diğer haller kanunda gösterilir. Hiç kimse rızası hilafına yurttaşlık hakkından mahrum bırakılamaz.

EK I

I. ANAYASAL DÜZENLEMELER

Genel Esaslar

Devletin Şekli

MADDE 1 – Türkiye devleti bir cumhuriyettir.

Cumhuriyetin Nitelikleri

MADDE 2 – Yurttaşların ortak varlığı olan Türkiye Cumhuriyeti insan haklarına dayanan, çoğulcu, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir.

Devletin Bütünlüğü

MADDE 3 – Türkiye Cumhuriyeti bir bütündür. Örgütlenmesi yerinden yönetim esasına dayanır.

Kamu Yönetimi

Kamu Yönetiminin Esasları

MADDE (...) (1) Kamu yönetimi merkezi yönetim ve yerinden yönetim birimlerinden oluşur.

(2) Yönetim birimlerinin yetki ve sorumlulukları, ulusal nitelikli görevler merkezi yönetime ait olmak üzere, kamu hizmetlerini en etkin biçimde sunabilecek halka en yakın yönetim biriminin yetkilendirilmesi suretiyle kanunla belirlenir

(3) Kamu tüzelkişiliği, ancak kanunla veya kanunun açıkça verdiği yetkiye dayanılarak kurulur.

(4) Merkezi yönetim ve yerinden yönetim birimlerinin mali kaynakları, anayasa ve kanunlarda gösterilen sorumluluklarıyla orantılı olarak belirlenir ve güvence altına alınır.

(5) Yönetimsel karar alma süreçlerine katılım ve işlemlerde saydamlık esastır. Yönetim, karar alma

süreçlerine ilgililerin katılımını sağlamak, işlemlerinde gerekçe göstermek, kararlarına karşı başvuru yollarını ve sürelerini belirtmekle yükümlüdür.

(6) Kamu hizmetlerinin sunumunda resmi dil dışındaki dillerin kullanımı yasayla düzenlenir.

Kamu Denetçiliği Kurumu

MADDE (...) (1) Kamu Denetçiliği Kurumu, yurttaşların yönetimin işleyişinden doğan şikâyet, istem ve başvurularını incelemekle görevlidir.

(2) Kurumun merkezi ve yerinden yönetim birimlerinde kuruluşu, işleyişi, görev ve yetkileri özerklik ilkesine göre kanunla düzenlenir.

Kamu Yönetiminin Kuruluşu

Merkezi Yönetim

MADDE (...) (1) Merkezi yönetim örgütü kamu hizmetinin gerekleri, coğrafya durumu ve ekonomik koşullara göre bölgelere, illere ve ilçelere ayrılır.

(2) Merkezi yönetim bölgede bölge valisi, ilde il valisi, ilçede kaymakam tarafından temsil edilir.

Yerinden Yönetim

MADDE (...) (1) Yerinden yönetim birimleri, yöre halkının ortak yerel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulan özerk kamu tüzelkişileridir.

(2) Yerinden yönetim birimleri bölge yönetimi, il yönetimi, büyükşehir belediyesi yönetimi, belediye yönetimi köy ve mahalle yönetimidir.

(3) Yerinden yönetim birimlerinin seçimleri beş yılda bir yapılır. Ancak, milletvekili genel veya ara seçiminden önceki veya sonraki bir yıl içinde yapılması gereken yerinden yönetim organlarına veya bu

organların üyelerine ilişkin genel veya ara seçimler milletvekili genel veya ara seçimleriyle birlikte yapılır.

(4) Yerinden yönetim birimlerinin seçilmiş organlarının organlık sıfatını kazanmaları ve kaybetmeleri konusundaki denetim yargı yoluyla olur.

(5) Kendilerini ilgilendiren tüm konuların planlama ve karar alma süreçlerinde yerel makamlara danışılmasını güvence altına alan usuller kanunla belirlenir.

(6) Yerinden yönetim birimlerinin, yerel hizmetleri kendi mali kaynakları ile karşılamak üzere, hangi alanlarda vergi koyabileceği kanunla düzenlenir.

(7) Yerinden yönetim birimlerinin karar ve işlemleri yayın veya ilan tarihinde yürürlüğe girer. Kanun yerinden yönetim birimlerinin hangi işlemlerinin valilik ve kaymakamlıklara bildirileceğini belirler. Vali ve kaymakamlar bu işlemlerden yasaya aykırı gördükleri hakkında bir ay içinde rapor hazırlar ve ilgili yönetime iletir. Gerektiğinde işlemin iptali için idare mahkemesinde dava açar.

(8) Yerinden yönetim birimlerinin anayasadan ve yasalardan kaynaklanan yükümlülüklerini yerine getirmediğinin yargı kararıyla tespiti durumunda, hükümet söz konusu birimlerin organları adına hareket ederek gerekli düzenlemeleri yapar.

(9) Kadınlar ve erkekler yerinden yönetim birimlerinin karar organlarında en az yüzde 35 oranında temsil edilir.

(10) Yerinden yönetim birimleri, yöre halkının tümünü ilgilendiren konularda halkoylamasına başvurabilir. Halkoylaması süreci seçmenlerin girişimi ile de başlatılabilir. Halkoylamasının gerçekleştirilmesine ilişkin usul, esas ve sınırlar kanunla belirlenir.

Bölge Yönetimi:

MADDE (...) (1) Bölge yönetimi Bölge Meclisi, Başkan ve Yürütme Kurulundan oluşur.

(2) Bölge yönetiminin kuruluşu, yetki ve sorumlulukları ile tek ilden oluşan bölgelerin durumu kanunla düzenlenir.

(3) Temel ilkeleri yasa ile düzenlenen konularda bölgesel yönetmelik çıkartılabilir. Bölgedeki diğer yerinden yönetim birimlerinin işlem ve kararları bölgesel yönetmeliklere aykırı olamaz.

İl Yerel Yönetimi:

MADDE (...) (1) İl Yerel Yönetimi; İl Meclisi, Başkan ve Yürütme Kurulu'ndan oluşur.

(2) İl Meclisinin üyeleri il seçmenleri tarafından seçilir. İl belediye başkanı, tüm ilçelerin belediye başkanları ve nüfusu 5.000'in üzerindeki tüm belde belediye başkanları Meclisin doğal üyesidir. Meclis üyelerinin görev süresi beş yıldır.

(3) Başkan, Meclis tarafından kendi üyeleri arasından seçilir. Yürütme Kurulu üyeleri başkan tarafından belirlenir.

Belediye Yönetimi

MADDE (...) (1) Belediye ve büyükşehir belediye yönetimleri Belediye Meclisi, Yürütme Kurulu ve Başkanından oluşur.

(2) Belediye Meclisi üyeleri ve Başkan beş yıl için belediye sınırları içindeki seçmenler tarafından doğrudan seçilir. Meclis üyelerinin seçiminde her mahalle bir seçim çevresidir. Büyükşehir belediye meclisinin oluşumu yasayla düzenlenir.

Köy ve Mahalle Yönetimi

MADDE (...) (1) Köy yönetiminin organları; Köy Meclisi, Yürütme Kurulu ve Muhtardır. Köyde bulunan tüm seçmenler Köy Meclisi üyesidir. Yürütme Kurulu ve Muhtar Köy Meclisi tarafından seçilir.

(2) Mahalle yönetiminin organları; Mahalle Meclisi, Yürütme Kurulu ve Muhtardır.

Yerinden Yönetim Birlikleri

MADDE (...) Yerinden yönetim birimleri, kamu hizmetlerinin görülmesi amacıyla kendi aralarında birlik kurabilir. Birliğin kurulduğu bölgedeki kamu tüzel kişileri birliğe üye olabilir. Birliklerin hangi düzeyde kurulacağı, yetki ve sorumlulukları ile gelir kaynakları kanunla düzenlenir.

Kültürel Haklar

Anadil Hakkı

MADDE (...) Anadili resmi dilden farklı olan yurttaşların dil hakları yasayla güvence altına alınır.

Yurttaşlık

MADDE (...) Yurttaş bir babanın veya ananın çocuğu Türkiye Cumhuriyeti yurttaşdır. Yurttaşlığın kazanılacağı diğer haller kanunda gösterilir. Hiç kimse rızası hilafına yurttaşlık hakkından mahrum bırakılamaz.

II. YÖNETİM BİRİMLERİNİN YETKİSİ İLE İLGİLİ YASAL DÜZENLEMELER

MADDE (...) Merkezi Yönetim Tarafından Doğrudan Yürütülecek Görev ve Hizmetler:

- 1) Adalet, savunma, güvenlik, istihbarat, dış ilişkiler ve dış politikaya ilişkin görev ve hizmetler.
- 2) Maliye, hazine, dış ticaret, gümrük hizmetleri ile piyasalara ilişkin düzenleme görev ve hizmetleri.
- 3) Diyanetle ilgili görev ve hizmetler.
- 4) Sosyal güvenlikle ilgili görev ve hizmetler.

5) Tapu ve kadastro, nüfus ve vatandaşlıkla ilgili görev ve hizmetler.

6) Vakıflarla ilgili görev ve hizmetler.

7) Ulusal önem arz eden yasayla belirlenmiş diğer görev ve hizmetler.

MADDE (...) Merkezi Yönetim ile Yerinden Yönetim Birimlerinin Ortaklaşa Yürüteceği Görev ve Hizmetler:

1) Ulusal düzeyde ekonomik, sosyal ve fizikî plânları hazırlamaya, bölgeler arasındaki gelişmişlik farklılıklarını gidermeye yönelik program ve projelerin uygulanmasını sağlamaya ilişkin görev ve hizmetler.

2) Eğitimle ilgili görev ve hizmetler.

3) Sağlıkla ilgili görev ve hizmetler.

4) Acil durum yönetimi ve sivil savunma ile ilgili görev ve hizmetler.

5) Tarihsel ve kültürel miras ile çevrenin korunması ile ilgili görev ve hizmetler.

6) Sosyal hizmet ve yardımlara ilişkin görevler.

EK II

BÖLGESEL BİRİMLER

KALKINMA AJANSLARININ KURULUŞU, KOORDİNASYONU VE GÖREVLERİ HAKKINDA KANUN
08.02.2006 tarihli ve 26074 sayılı Resmi Gazete Kanun No. 5449 Kabul Tarihi: 25.1.2006

12 BÖLGE (NUTS 1 Bölgelerini Oluşturan İller)
TR1: İstanbul
TR2: Batı Marmara (Edirne, Kırklareli, Tekirdağ, Balıkesir, Çanakkale)
TR3: Ege (İzmir, Aydın, Denizli, Muğla, Afyonkarahisar, Kütahya, Manisa, Uşak)
TR4: Doğu Marmara (Bilecik, Bursa, Eskişehir, Bolu, Düzce, Kocaeli, Sakarya, Yalova)
TR5: Batı Anadolu (Ankara, Karaman, Konya)
TR6: Akdeniz (Antalya, Burdur, Isparta, Adana, Mersin, Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye)
TR7: Orta Anadolu (Aksaray, Kırıkkale, Kırşehir, Niğde, Nevşehir, Kayseri, Sivas, Yozgat)
TR8: Batı Karadeniz (Bartın, Karabük, Zonguldak, Çankırı, Kastamonu, Sinop, Amasya, Çorum, Samsun, Tokat)
TR9: Doğu Karadeniz (Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, Trabzon)
TRA: Kuzeydoğu Anadolu (Bayburt, Erzincan, Erzurum, Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars)
TRB: Ortadoğu Anadolu (Bingöl, Elazığ, Malatya, Tunceli, Bitlis, Hakkâri, Muş, Van)
TRC: Güneydoğu Anadolu (Adıyaman, Gaziantep, Kilis, Diyarbakır, Şanlıurfa, Batman, Mardin, Şırnak, Siirt)

26 BÖLGE (NUTS 2 Bölgelerini Oluşturan İller ve Nüfusları)
TR10: İstanbul Nüfus: 12.915.158
TR21: Edirne, Kırklareli, Tekirdağ Nüfus:1.511.952
TR22: Balıkesir, Çanakkale Nüfus:1.617.820
TR31: İzmir Nüfus:3.948.848
TR32: Aydın, Denizli, Muğla Nüfus:1.749.326
TR33:Afyon, Kütahya, Manisa, Uşak Nüfus:2.940.947
TR41: Bilecik, Bursa, Eskişehir Nüfus:3.508.133
TR42:Bolu, Düzce, Kocaeli, Sakarya, Yalova Nüfus:3.193.210
TR51: Ankara Nüfus: 4.771.716
TR52: Karaman, Konya Nüfus:2.224.547
TR61: Antalya, Burdur, Isparta Nüfus:2.672.429
TR62: Adana, Mersin Nüfus:3.733.124
TR71:Aksaray, Kırıkkale, Kırşehir, Niğde, Nevşehir Nüfus:1.496.296

26 BÖLGE (NUTS 2 Bölgelerini Oluşturan İller ve Nüfusları)
TR72: Kayseri, Sivas, Yozgat Nüfus:2.352.971
TR81: Bartın, Karabük, Zonguldak Nüfus:891.464
TR82: Çankırı, Kastamonu, Sinop Nüfus:743.029
TR83: Amasya, Çorum, Samsun, Tokat Nüfus:2.740.686
TR90:Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, Trabzon Nüfus:2.516.167
TRA1: Bayburt, Erzincan, Erzurum Nüfus:1.068.446
TRA2: Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars Nüfus:1.133.660
TRB1: Bingöl, Elazığ, Malatya, Tunceli Nüfus:1.625.158
TRB2: Bitlis, Hakkâri, Muş, Van Nüfus:2.022.373
TRC1: Adıyaman, Gaziantep, Kilis Nüfus:2.414.833
TRC2: Diyarbakır, Şanlıurfa Nüfus: 3.192.329
TRC3: Mardin, Batman, Şırnak, Siirt Nüfus: 1.985.610
TR63: Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye Nüfus: 3.013.790

TESEV

Bankalar Caddesi
Minerva Han, No:2, Kat: 3
34420 Karaköy İstanbul
T +90 212 292 89 03
F +90 212 292 90 46
www.tesev.org.tr

ISBN 978-605-5332-16-7